

Cansalada viada o ventresca

DAVID CASELLAS I GISPERT

A vui dia el jovent, en comptes d'un entrepà de *cansalada*, demanen un entrepà de *bacon* i, si els corregeixes, et diuen que no és pas el mateix. És molt clar que, segons les zones geogràfiques, els noms poden variar molt, com veurem tot seguit, però d'allò que sí que estem segurs és que el mot *bacon* (pronunciat 'beicon') és un anglicisme del tot innecessari en la nostra llengua.

La *cansalada* és la part grassa del porc compresa entre la pell i la carn. És de color blanc i es guarda salada per a tirar a l'olla o fer guisats. La cansalada que té vies de carn magra s'anomena *cansalada viada*, *virada*, *entrevirada* o *virosa*. Pròpiament aquesta és la que els anglesos anomenen *bacon*. Per tant, podem fàcilment substituir aquest anglicisme per *cansalada viada* o simplement *cansalada* (si no hi ha problemes de confusió amb cap més tipus de cansalada).

Ara bé, una vegada l'anglicisme s'ha posat de moda, en lloc de voler substituir-lo per *cansalada* o *cansalada viada*, els poders fàctics que dominen la llengua han intentat de catalanitzar-lo emprant un mot menys viu i popular, si bé existent en català habitualment amb un significat diferent: *bacó*. No descartem que en alguna contrada efectivament es faci servir aquest mot com a sinònim de *cansalada viada*, però aquest és un ús molt restringit geogràficament. I sembla que s'emprava més el mot per a referir-se al conjunt de la cansalada del porc que no pas a una llenca.

Efectivament, en el *Diccionari català-valencià-balear* (DCVB) hi consta *bacó* per a referir-se al «conjunt de tota la cansalada del porc», i en els exemples contrasta *bacó* amb *quarter* (una quarta part): «Que n'haien a vendre a tot hom, un bacó o quarter.» I pel que deduïm d'uns altres exemples que hi cita, *bacó* també s'usava amb algun altre significat diferent, com a sinònim de penca, ja que contràriament no s'especificaria de què és: «Entre quatre un bacó de carnsalada.» Curiosament, l'accepció que ens ocupa, per a referir-se a «cansalada de porc», només es documenta a la Cerdanya i a les Guillerries amb un únic exemple.

Coromines, en el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana* (DECLC), deixa clars els dubtes i les dificultats amb què es troba en documentar aquest mot: «La major part d'aquests documents semblen referir-se sigui a la cansalada d'un porc o a tota la penca d'aquesta, o bé més vagament a tot un porc mort o a carn de porc en general. N'hi ha, però, uns quants el context dels quals tant permetria referir-los a això mateix com a un porc que hom engreixa o ven, i algun que sembla referir-se clarament a la bèstia viva.» També ens diu que «no és un mot romànic en general, ans desconegut en la major part de llengües germanes; també l'ignora el castellà [...]. Vers el Nord, en canvi, el mot s'estengué molt, sobretot a l'Edat Mitjana, per terres de França [...].»

Per tant, sembla clar que en la llengua actual el mot *bacó* ha quedat molt restringit (malgrat la vitalitat que pogués tenir en l'època medieval) i no ens sembla adient de reintroduir-lo per a substituir un anglicisme, pel fet que ja disposem d'altres paraules ben genuïnes (ja n'hem citada una: *cansalada viada* o *cansalada*).

Cansalada viada

FOTO: INTERNET

Segons les zones geogràfiques, sobretot la cansalada fregida o cuita a la brasa, rep diversos noms: *xulla*, *panxeta*, *ventresca*, *rosta*, *banda de porc*... De tota manera, en alguns indrets és més usual de fer servir *xulla*, *ventresca* o *panxeta* per a referir-se a la cansalada viada d'un porc mort de fa poc. En aquest mateix sentit, el DCVB distingeix *xulla fresca* de *xulla vella*. També cal tenir en compte que al País Valencià *xulla* és usat com a sinònim de costella de diversos animals (potser a través d'un contagi del significat del mot castellà *chuleta*). *Panxeta* no és documentat en cap diccionari general català amb aquest significat, però en castellà es troba documentada la forma *panceta* ('*hoja de tocino entreverada con magro*') que segons Joan Coromines (*Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana*) pot provenir de l'italià *panzetta*. En català, a la major part de persones amb qui hem parlat, el mot *panxeta* els sembla que s'ha estès molt modernament i no recorden que antigament fos un mot popular. És probable que aquest mot, malgrat tenir una forma perfectament catalana, sigui un calc del mot castellà o, en tot cas, un dialectalisme que s'ha estès per la semblança amb la paraula castellana. La *cansalada viada* s'extreu de la zona del ventre o de la panxa del porc; per tant, pel significat no ens ha d'estranyar que s'anomeni *panxeta* o *ventresca*. *Ventresca* sí que és recollit en els diccionaris generals, però potser hi ha certa reticència comercial a fer-la servir, perquè en castellà aquest mot només s'usa per a parlar de la *ventresca* dels peixos. Pel que fa al mot *rosta*, sembla que es refereix

més sovint a la llenca de cansalada fregida o rostida, tal com indica el mateix nom, que, segons Coromines, és un derivat del verb *rostar*. *Rosta* també es fa servir per a referir-se al pa fregit amb suc de cansalada.

Cansalada viada i *panxeta* o *ventresca* són les formes més usades per cansaladers, gastrònoms o empreses de venda de carn. Vegem-ne alguns exemples:

«Tres colomins, 125 g de cansalada de panxeta...» (recepta de cuina valenciana: <http://www.uv.es/baldovi/cuina/casa.htm>).

«Cansalada madurada. Com en el cas del llom, la cansalada de la panxa, curada i seca, s'obté penjant en el celler peces prèviament amanides amb sal i pebre» (<http://www.catalancooking.com>).

«La cansalada natural es troba situada sota el llom del porc, entre la pota del darrere (pernil) i la pota davantera (espatlla), presentant-se sempre amb la pell. En l'elaboració de

Ventresca

FOTO: INTERNET

la cansalada amb pebre s'utilitza el pebre com a assecant natural, un mètode tradicional de conservació de les peces de carn i dels embotits» (<http://www.gastroteca.cat>).

«Cansalada viada (panxeta)» (<http://www.thoportem.cat/catallegcasanovas.pdf>).

«Panxeta o cansalada viada» (<http://canrac.com>).

«Ventresca o cansalada. Les penques o “mans” de cansalada, grassa, viada, panxeta o ventresca, se salen o bé s'hi posa sal i pebre. Hi ha la del coll, a la Garrotxa considerada més gustosa. Malauradament aquests noms han estat abandonats pels de “panxeta”, “beicon” o bacó» (Jaume Fàbrega, *Matar el porc*: <http://blocs.mesvilaweb.cat/jaume-fabrega>).

«Bacó fumat» i «ventresca doble curada», curiosament són les formes escollides pels supermercats Bonpreu. En preguntar-los per què en un cas parlen de *bacó* i en l'altre de *ventresca*, des de l'empresa em responen que diferencien la ventresca del bacó pel tall en l'extracció de la peça de carn, en el cas del *bacó* fet més arran de les costelles, amb la qual cosa té més carn magra que no pas la *ventresca*, tot i que ambdós productes són extrets del mateix lloc del porc.

Per tant, d'acord amb el que hem dit (i amb el que diu Jaume Fàbrega), aconsellem d'usar en un llenguatge estàndard *cansalada viada* (sobretot quan ha estat adobada amb sal o pebre perquè es conservi durant uns mesos) o *ventresca* (sobretot quan és fresca). Així, podem parlar de *cansalada grassa*, *cansalada fumada*, *cansalada viada*, *cansalada amb pebre*, *cansalada del coll*, *ventresca*... Sempre sense oblidar els sinònims dialectals *xulla*, *panxeta*, *rosta*. En canvi, el mot *bacó* aconsellem de reservar-lo per a insultar aquells qui ens estrefan la genuïtat de la llengua amb la innecessària introducció de mots i expressions manllevats. ♦

www.culturamenorca.org/sal

La teua web de consulta sobre la llengua catalana a Menorca: publicacions cursos normatives ajuts i campanyes... i l'espai virtual *Bústia de la Ciutadania* per poder fer consultes o comentaris sobre la llengua.

CONSELL INSULAR DE MENORCA
DEPARTAMENT DE CULTURA, PATRIMONI, EDUCACIÓ I JOVENTUT

CONSELL INSULAR DE MENORCA

DEPARTAMENT DE CULTURA, PATRIMONI, EDUCACIÓ I JOVENTUT

Servei d'Assessorament Lingüístic

Actuacions

Bústia de la Ciutadania

Llengua

Jornades

Reglaments, normatives i legislació

Benvinguts/Benvingudes

al web de llengua catalana i assessorament lingüístic del Consell Insular de Menorca. Aquí trobareu informació relativa a la llengua catalana a Menorca i a les tasques en matèria de normalització lingüística que es fan des del Consell.

Novetats

Cursos de llengua catalana per a estrangers a Alaior +info

Concessió d'ajuts per al foment de l'ús del català en establiments

Bústia de la ciutadania

APOSTROFACIÓ.

Per Pilar Vinent

APOSTROFACIÓ.

Per Marta

dependent/dependent.

Per Pilar Vinent

APOSTROFACIÓ.